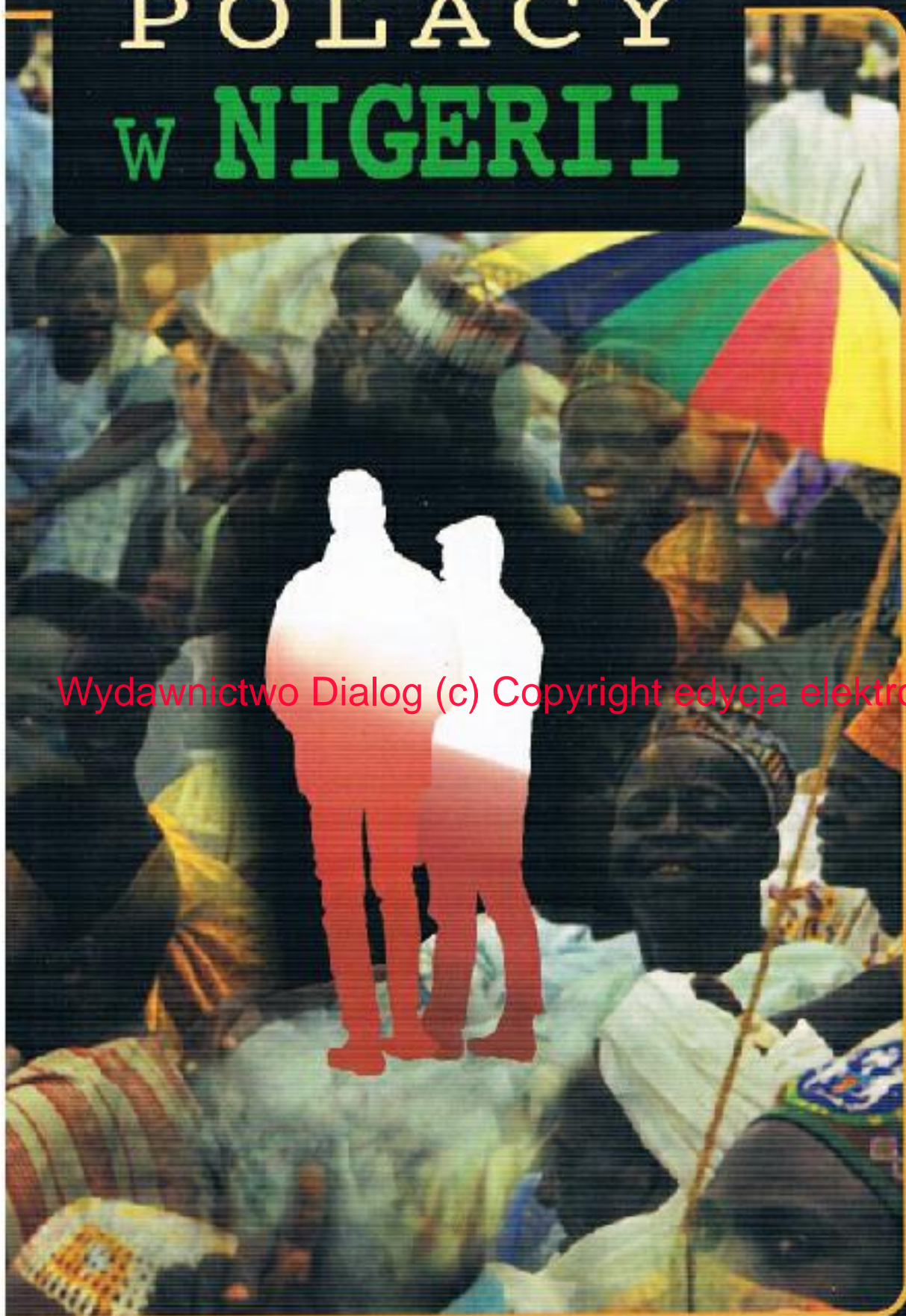

POLACY W NIGERII

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

DIALOG

Towarzystwo Polsko-Nigeryjskie

Polacy w Nigerii

Tom IV

**POLACY W KRAJACH
AFRYKI ZACHODNIEJ**

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Praca zbiorowa pod redakcją
Zygmunta Łazowskiego i Stefanii Łazowskiej

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

Konsultacja naukowa
Stanisław Piłaszewicz

Autorzy okładki
Maciej Kujawski - zdjęcie
Anna i Łukasz Kujawscy - opracowanie graficzne

Redakcja językowa
Ewa Glebko

© Copyright by Wydawnictwo Akademickie DIALOG

Wydanie elektroniczne, Warszawa 2014

978-83-8002-115-0

978-83-8002-119-8

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Plik opracował i przygotował Woblink

woblink

woblink.com

Z prawdziwą satysfakcją odnotowuję kolejną inicjatywę Towarzystwa Polsko-Nigeryjskiego, które tym razem podjęło ambitne zadanie publikacji IV tomu *Polacy w Nigerii*, poświęconego politycznym, gospodarczym, naukowym i kulturalnym związkom Polaków z wybranymi krajami Afryki Zachodniej.

Praca ta stanowi nie tylko cenny opis wkładu wielu polskich naukowców i lekarzy, inżynierów i misjonarzy w gospodarczy i kulturalny rozwój regionu, ale także jest świadectwem bogatych więzów polsko-afrykańskich. Z narodami wielobarwnego wybrzeża Zachodniej Afryki, zamieszkanego przez setki zróżnicowanych plemion, z ich bogatym życiem kulturalnym i etnicznym, potrafili Polacy nawiązać bliskie i przyjacielskie stosunki, przekazując swoją wiedzę i doświadczenia, wpisując się na trwałe w ich rozwój gospodarczy i historyczne osiągnięcia.

Dokonania te tworzą cenną płaszczyznę dla rozbudowy i umocnienia wzajemnych kontaktów, dla rozszerzenia obopólnie korzystnej współpracy gospodarczej, dla budowy lepszego, demokratycznego jutra naszych narodów.

Kolejna publikacja nie tylko pogłębia tę bogatą problematykę, ale stanowi jednocześnie cenną inspirację dla przyszłych pokoleń.

Jestem przekonany, że kontakty Polski z krajami Afryki Zachodniej będą się rozwijać i umacniać, dopisując kolejną kartę w historii naszych wzajemnych stosunków.

Gratulując Towarzystwu udanej publikacji, mam nadzieję, że będzie ona służyć dalszemu zbliżeniu naszych narodów i umocnieniu więzów łączących Polskę z krajami Zachodniej Afryki w nowym tysiącleciu.

Władysław Bartoszewski

PRZEDMOWA

Czwarty tom publikacji *Polacy w Nigerii* wykracza poza ramy określone jej tytułem i jest poświęcony obecności oraz wkładowi naszych rodaków w rozwój i funkcjonowanie także innych krajów Afryki Zachodniej. Jest to praca zbiorowa napisana przez blisko czterdziestu autorów, którzy znaczną, a na pewno bardzo znaczącą część swego życia związali z tą częścią afrykańskiej ziemi. Jak poprzednie trzy tomy powstała ona z inicjatywy członków Towarzystwa Polsko-Nigeryjskiego i dzięki podziwu godnym staraniom prof. Zygmunta Łazowskiego i dr Stefanii Łazowskiej, którzy wzięli na swe barki trud zachęcenia autorów oraz cały ciężar i odpowiedzialność za prace redakcyjne.

Eseje i wspomnienia poświęcone poszczególnym krajom nie są sobie równe pod względem objętościowym, ale z pewnością w ogólnych zarysach zachowują proporcje w stosunku do liczby Polaków, jacy znaleźli w nich czasową przystań, i do intensywności kontaktów między tymi państwami a Polską. Nic przeto dziwnego, że duża część opracowania dotyczy Republiki Ghany. Znacząca obecność Polaków w tym kraju datuje się już od czasów II wojny: stanowi ona poważny wkład do ogólnoludzkiego wysiłku mającego na celu poskromienia burzycieli porządku światowego. Dalszy napływ naszych rodaków do Ghany wiązał się niewątpliwie z orientacją socjalistyczną tego kraju, a w późniejszym okresie zapotrzebowanie na polskich specjalistów było z pewnością funkcją dobrej marki pozostawionej przez ich poprzedników. W wielu przypadkach miały miejsce powroty do afrykańskich krajów wielkich wyzwań czy wręcz romantycznych przygód.

Mam nadzieję, że książka trafi do szerokiego grona polskich czytelników, gdyż – poza walorami czysto poznawczymi – stanowi przemawiającą do wyobraźni lekcję tolerancji, zrozumienia i porozumienia między członkami wielkiej rodziny ludzkiej. Redaktorom życzę wielu sił i wytrwałości w kontynuacji ich tak bardzo pożytecznego, wręcz monumentalnego dzieła.

Książka składa się z dwóch części. W pierwszej Czytelnik znajdzie artykuły o charakterze bardziej informacyjnym, przedstawiające historię, kulturę i mozaikę ludnościową całego regionu (ze szczególnym uwzględnieniem przeszłości i dnia dzisiejszego Ghany), historyczny przegląd obecności Polaków i Polaków na tym obszarze, działalności polskich oficerów i lotników w czasie II wojny światowej, pracy Polaków w późniejszym okresie, polityki Polski wobec Afryki Zachodniej oraz stosunków handlowych z krajami wchodzącymi w jej skład. Zamieszczono tutaj także esej R. Kapuścińskiego, stanowiący piękną, literacką impresję z jego pobytu w Ghanie w 1958 r.

Druga część książki ma charakter bardziej osobisty, rzecz by można – pamiętnikarski. W 26 szkicach odnajdujemy barwny, wszechstronny, zaangażowany i pełen zrozumienia obraz

rzeczywistości afrykańskiej ponad 20 autorów. Nie ma w nich taniej egzotyki, chęci zaimponowania czy niedoceniaenia rejestrowanych faktów kulturowych. Wręcz przeciwnie – często pojawia się tam podziw dla wysiłków i osiągnięć ludności młodych państw afrykańskich, które stosunkowo niedawno wyzwoliły się z ucisku kolonialnego.

Na końcu książki znajdują się wielce pożyteczne aneksy, które mogą posłużyć do nawiązania czy też odnowienia zerwanych przez czas kontaktów.

Stanisław Piłaszewicz
Zakład Języków i Kultur Afryki
Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

OD REDAKTORÓW

Książka miała nosić tytuł *Polacy w Ghanie*. Okazało się jednak, iż bez zaplecza organizacyjnego wydanie takiego opracowania jest niemożliwe. Szczęśliwie się złożyło, że przy Towarzystwie Polsko-Nigeryjskim powstał Klub Przyjaciół Krajów Afryki Zachodniej, który zebrane materiały ghańskie włączył do IV tomu wydawnictwa *Polacy w Nigerii*. Tak powstała niniejsza książka *Polacy w Afryce Zachodniej*. Formuła tego tomu różni się nieco od dwóch pierwszych. Poza informacjami dotyczącymi Polaków w krajach Afryki Zachodniej, przedstawione zostały obecne stosunki polityczne i gospodarcze Polski z tymi krajami oraz perspektywy rozwoju tych relacji w nowym stuleciu.

Ubolewamy nad tym, że nie udało się nam wypełnić całego programu książki. Nie znaleźliśmy autora opracowania historii cementowni w Takoradi, którą zespół polskich inżynierów i techników z Polimex-Cekopu wybudował w latach 1966-1972. Zakład ten jest nadal czynny i służy Ghanie z wielkim pożytkiem. To samo dotyczy polskiego wkładu w rozwój rybołówstwa morskiego Ghany oraz działalności Polskich Linii Oceanicznych u wybrzeży Afryki Zachodniej.

Książka ta powstała przy współpracy grona entuzjastów Ghany oraz dzięki pomocy materialnej ze strony inż. Zbigniewa Marczewskiego, której udzielił nam po powrocie z sentymentalnej podróży do Ghany po 25 latach od pobytu i pracy w Kumasi. Wszystkim tym osobom serdecznie dziękujemy.

Szczególne podziękowania składamy panu Ryszardowi Kapuścińskiemu za bezinteresowne umieszczenie wspaniałego eseju o Ghanie z roku 1958.

Dziękujemy następującym instytucjom, które przyczyniły się do powstania książki:

- Fundacji Kultury Polskiej w Warszawie;
- Fundacji bankowej BRE w Warszawie;
- Firmie „Mieszkanie i Dom” Sp. z o.o. i prezesowi mgr. Adamowi Zarembie-Śmietańskiemu;
- Fundacji na Rzecz Transdyscyplinarnych Badań nad Komunikowaniem.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

KRAJE AFRYKI ZACHODNIEJ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POCZĄTEK, ZDERZENIE, GHANA'58

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

GHANA WCZORAJ I DZIŚ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Z DZIEJÓW KONTAKTÓW POLSKI I POLAKÓW Z AFRYKĄ ZACHODNIĄ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLSCY LOTNICY I OFICEROWIE W AFRYCE ZACHODNIEJ PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLACY ZATRUDNIENI W KRAJACH AFRYKI ZACHODNIEJ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLACY W NIGERII

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLACY W GHANIE

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

WYKŁADOWCY NA WYŻSZYCH UCZELNIACH GHANY

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLSCY MISJONARZE – WERBIŚCI

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

LEKARZE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

ARCHITEKCI I INŻYNIEROWIE BUDOWLANI

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

NA PLANTACJACH TRZCINY CUKROWEJ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

KOMBINAT CUKROWNICZY W ASUCHUARE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

LASY I PRZEMYSŁ DRZEWNY

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

KOLEJARZE I PORTOWCY

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLSKO-GHAŃSKIE STOSUNKI GOSPODARCZE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLITYKA POLSKI WOBEC AFRYKI ZACHODNIEJ NA PRZEŁOMIE WIEKÓW

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

**WYMIANA HANDŁOWA Z KRAJAMI AFRYKI
ZACHODNIEJ
W OSTATNIM DZIESIĘCIOLECIU**

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

II

WSPOMNIENIA

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

GHANA REVISITED CZYLI MOJA PODRÓŻ SENTYMENTALNA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

MÓJ PIERWSZY LIST Z TAKORADI

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

GHANA, LATA SZEŚĆDZIESIĄTE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

WSPOMNIENIA STAMTAŃ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

AFRYKAŃSKIE DREWNO

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

DWADZIEŚCIA DWA LATA W GHANIE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

PRZEPROŚ MNIE STARSZY BRACIE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

O MIEJSCE DLA MAŁYCH PACJENTÓW

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

ZAUCZENIE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

FARMACEUCI

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

NA UNIWERSYTECIE W KUMASI

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

NIEZAPOMNIANY CZAS

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

PROJEKTOWAŁEM DLA KWAME NKRUMAHA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

W ASUCHUARE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

UKOCHANA GHANA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

IMPRESJE AFRYKAŃSKIE

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

STOCZNIA W LAGOS

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

INŻYNIER BOGDAN FILAR

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

JAK URATOWAŁEM HONOR POLSKI

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

ZAPISKI TURYSTY-ELEKTRYKA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

KARIERA BIMBROWNIKA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

KRAN

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

PRZYGODY W ZATOCE GWINEJSKIEJ

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

LWICA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

LISTA POLAKÓW ZWIĄZANYCH Z KRAJAMI AFRYKI ZACHODNIEJ (poza Nigerią)

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

**LISTA POLSKICH OFICERÓW
W KOLONIALNYCH ARMIACH AFRYKI
ZACHODNIEJ**

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

POLES IN WEST AFRICA

Dostępne w wersji pełnej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Contents

PREFACE by His Excellency *Władysław Bartoszewski*, Minister of foreign Affairs of Poland
([HERE](#))

INTRODUCTION ([HERE](#))

FOREWORD by Editors ([HERE](#))

I

WEST AFRICA – HISTORY, POPULATION AND CULTURE by *Stanisław Piłaszewicz* ([HERE](#))

START AND CLASH – GHANA’58 by *Ryszard Kapuściński* ([HERE](#))

GHANA TODAY AND YESTERDAY by *Stanisław Piłaszewicz* ([HERE](#))

*

POLAND’S AND POLE’S RELATIONS WITH WEST AFRICA by *Jacek Knopek* ([HERE](#))

POLISH PILOTS AND OFFICERS IN WEST AFRICA DURING THE SECOND WORLD WAR by
Zygmunt Łazowski ([HERE](#))

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

*

POLES EMPLOYED IN WEST AFRICAN COUNTRIES by *Zygmunt Łazowski* ([HERE](#))

POLES IN NIGERIA by *Jacek Machowski* ([HERE](#))

POLES IN GHANA:

UNIVERSITY LECTURERS by *Henryk Łabaziewicz, Zdzisław Fiejka, Zbigniew Szreniawski and
Adam Buraczewski* ([HERE](#))

MISSIONARIES – VERBIST ORDER by *Eugeniusz Śliwka, SVD* ([HERE](#))

MEDICINE DOCTORS by *Stefania Łazowska* ([HERE](#))

ARCHITECTS AND BUILDING ENGINEERS by *Jakub Kotliński* ([HERE](#))

POLES ON SUGAR CANE PLANTATIONS by *Lucjan Wollen* ([HERE](#))

SUGAR MILL IN ASUCHUARE by *Ryszard Bartoszewicz and Julian Pawełek* ([HERE](#))

WOOD AND TIMBER INDUSTRY by *Piotr B. Borkowski* ([HERE](#))

RAILWAY AND PORT WORKERS by *Włodzimierz Zaremba-Śmietański* ([HERE](#))

*

POLAND'S POLICIES TOWARDS WEST AFRICA AT THE TURN OF CENTURIES by *Kazimierz M. Gutkowski* ([HERE](#))

POLAND'S TRADE EXCHANGE WITH THE WEST AFRICAN COUNTRIES IN THE LAST DECADE by *Witold Czernek* ([HERE](#))

II

MEMORIES

GHANA REVISITED – MY RECENT SENTIMENTAL TRIP by *Zbigniew Marczewski* ([HERE](#))

FIRST LETTER FROM TAKORADI by *Stefania Łazowska* ([HERE](#))

GHANA IN THE SIXTIES by *Kazimierz Sierakowski* ([HERE](#))

REMINISCENCES FROM THESE... by *Włodzimierz Zaremba-Śmietański* ([HERE](#))

AFRICAN TIMBER by *Jerzy Kutyla* ([HERE](#))

TWENTY TWO YEARS IN GHANA by *Piotr B. Borkowski* ([HERE](#))

OFFER ME AN APOLOGY MY SENIOR BROTHER by *Jerzy Zureba* ([HERE](#))

HOSPITAL IN SEKONDI by *Zygmunt Łazowski* ([HERE](#))

MEMORIES FROM TAMALE by *Aurelia Paruch* ([HERE](#))

TO SAVE FROM OBLIVION by *Danuta Moskała* ([HERE](#))

PHARMACOLOGISTS by *Jerzy Surowiecki* ([HERE](#))

ON THE KUMASI UNIVERSITY by *Zbigniew Szreniawski* ([HERE](#))

UNFORGETTABLE TIME by *Jakub Kotliński* ([HERE](#))

EDIFICES FOR KWAME NKRUMAH by *Witold Wojczyński* ([HERE](#))

IN ASUCHUARE by *Bronisław Hoffmann* ([HERE](#))

BELOVED GHANA by *Jerzy Moskała* ([HERE](#))

AFRICAN IMPRESSIONS by *Wiktoria Thierry-Frańczak* ([HERE](#))

LAGOS SHIPYARD by *Tadeusz Stachowicz* ([HERE](#))

BOGDAN FILAR, ENGINEER by *Zbigniew Łepkowski* ([HERE](#))

HOW DID I SAVE POLAND'S DIGNITY by *Tadeusz Stasiński* ([HERE](#))

NOTES OF A TOURIST-ELECTRICIAN by *Zbigniew Łepkowski* ([HERE](#))

A MOONSHINER'S CAREER by *Waldemar Wójtowicz* ([HERE](#))

WATER TAP by *Ewa Łepkowska* ([HERE](#))

ADVENTURE IN THE GULF OF GUINEA by *Janusz Sadowski* ([HERE](#))

LIONESSE by *Zbigniew Łepkowski* ([HERE](#))

*

LIST OF POLES EMPLOYED IN WEST AFRICAN COUNTRIES by *Zygmunt Łazowski* ([HERE](#))

LIST OF POLISH OFFICERS SERVING IN WEST AFRICAN COLONIAL ARMIES by *Zygmunt Łazowski* ([HERE](#))

ENGLISH SUMMARY ([HERE](#))

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków,
zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów
i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy
i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej
i niezwyklej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel.: (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks: (0 22) 620 87 03

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

<http://www.wydawnictwodialog.pl>

Serie Wydawnictwa Akademickiego DIALOG:

• Języki orientalne	• Mądrość Orientu
• Języki Azji i Afryki	• Współczesna Afryka i Azja
• Literatury orientalne	• Vicus. Studia Agraria
• Skarby Orientu	• Orientalia Polona
• Teatr Orientu	• Literatura okresu transformacji
• Życie po japońsku	• Literatura frankofońska

• Sztuka Orientu	• Być kobietą
• Dzieje Orientu	• Temat dnia
• Podróże – Kraje – Ludzie	• Życie codzienne w...

Prowadzimy sprzedaż wysyłkową

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna